บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์จะใช้ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ(Primary data) และข้อมูลทุติย--ภูมิ (Secondary data)ประกอบกัน

ในส่วนของข้อมูลปฐมภูมินั้นจะรวบรวมจากการสัมภาษณ์และสอบถามกับชาวนาหรือเกษตรกร ในบริเวณกรมป่าไม้และบริเวณหมู่บ้านใกล้เคียง

ส่วนข้อมูลทุติยภูมินั้นได้รวบรวมจากส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การสูญเสียดินและน้ำจากแปลงที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่แตกต่างกัน บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ของคุณมงคล วรรณะประเสริฐ และคุณอุทัย ทองมี รวมทั้งข้อมูลของโครงการภูเวียง และจากแหล่งข้อมูลอื่นๆหลายแห่ง เช่น ห้องสมุดคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,ห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น,สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น,สำนักงานเกษตรอำเภอ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น,กรมป่าไม้,สำนักงานพาณิชย์จังหวัดขอนแก่น ,บริษัทฟินิคซ พัลพ์ แอนด์ เพเพอร์ จำกัด (มหาชน) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์,กรมพัฒนาที่ดิน นอกจากนั้นข้อมูลทุติยภูมิยังได้รวบรวมจากงานศึกษาที่เกี่ยวข้องบางอย่างที่ผู้อื่นได้ทำไว้เพื่อนำมาใช้ ประกอบการวิเคราะห์ต่อไป

4.2สมมติฐานของการวิจัย

เกษตรกรจะเลือกระบบทำการเพาะปลูกที่สามารถทำให้เกิดผลประโยชน์สุทธิของเอกชนมากที่สุด (Maximize net private benefit) ซึ่งระบบที่เกษตรกรเลือกอาจจะไม่ใช่ระบบที่ทำให้เกิดผลประโยชน์สุทธิของสังคมมากที่สุด(Maximize net social benefit) ก็ได้เพราะเกษตรกรไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบภายนอก (Externality) โดยผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในที่นี้เน้นที่ปัญหาของการสูญเสียหน้าดิน (Soil Erosion)

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

จะใช้วิธีการศึกษาแบบการวิเคราะห์ผลประโยชน์และต้นทุน(Benefit-cost analysis) ที่มีการคำนึงถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมด้วย โดยการวิเคราะห์ผลประโยชน์และต้นทุนในงานศึกษานี้ เราจะใช้ในการวัดผลประโยชน์ของเอกชน(Private benefit) และ ต้นทุนของเอกชน(Private cost) รวมทั้งใช้ในการวัดผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคมทางด้าน Off Site ด้วยนั่นเอง ซึ่งก็คือใช้ในการวัดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งในที่นี้คือต้นทุนจากการพังทลายของหน้าดิน(Cost of soil erosion)ทั้งในด้าน On-site impact และ ด้าน Off-site impact

วิธีในการวัดต้นทุนของการสูญเสียหน้าดิน(Cost of soil erosion)ทำได้โดยการใช้ วิธี CPA โดยวัดผลกระทบทางกายภาพจากวิธีDRซึ่งผลกระทบทางกายภาพแบ่งออก ได้เป็น 2 ด้านคือ

1 ด้าน On-site พิจารณาจากจำนวนผลผลิตของพืชที่ปลูกไว้ที่ลดลงกับอัตราการพังทลาย ของหน้าดินที่เกิดขึ้นว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร

2 ด้าน Off-site พิจารณาจากผลของหน้าดินที่เคลื่อนตัวลงไปทำความเสียหายให้กับเขื่อนที่อยู่บริเวณตอนล่างที่ใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า ทำให้ความสามารถในการผลิตกระแสไฟฟ้าและอายุการใช้งานของเขื่อนลดลง

4.3.วิธีการวัดผลประโยชน์และต้นทุน

ในการศึกษานี้จะใช้การวิเคราะห์ผลประโยชน์และต้นทุน(Benefit-Cost Analysis) ในการวิเคราะห์ทั้งทางด้านเอกชน(Private)และทางด้านสังคม(Social) ซึ่งเราสามารถแบ่งขั้นตอนของการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

1. ด้าน เอกชน(Private) จะพิจารณาถึงรายรับและต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูก ขั้นตอนในการวิเคราะห์ประกอบด้วย

1.1 ข้อมูลที่ต้องการศึกษา ในกรณีศึกษานี้จะทำการศึกษาถึงผลผลิตที่ได้จากการปลูกพืชในแต่ละชนิดและในแต่ละระบบที่เกิดขึ้นในเขตอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ในกรณีของการปลูกพืชในระบบวนเกษตรและสวนป่านั้นผลผลิตของพืชชนิดเดียวกันอาจจะไม่จำเป็นต้องเท่ากันก็ได้ ทั้งนี้เพราะอาจจะมีอิทธิพลของระยะปลูกและชนิดของพืชเกษตรเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยก็เป็นได้ซึ่งข้อมูลในส่วนของผลผลิตรายได้และต้นทุนของการเพาะปลูกได้มาจากการสัมภาษณ์เกษตรกรแล้วนำมาคำนวณหาผลประโยชน์สุทธิเพื่อที่จะได้ทราบว่าการลงทุนในแต่ละรูปแบบของการเพาะปลูกที่เกษตรกรเลือกจะคุ้มค่ากับผลประโยชน์ที่จะได้รับหรือไม่

1.2 อุปกรณ์และวิธีการวัด ใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรและจากแปลงทดลองการสูญเสียดินและน้ำ ของโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำพอง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งแปลงทดลองนี้ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เคยเป็นป่าเต็งรัง และใช้ปลูกมันสำปะหลังมาแล้วประมาณ 8 ปี ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ปานกลาง ประมาณ 250 เมตร แปลงทดลองมีขนาดกว้าง 4 เมตร ยาว 20 เมตร วางขนานไปตามด้านลาดที่มีความชัน 9 เปอร์เซ็นต์ มีด้านลาดหันไปทางทิศเหนือ แปลงทดลองดังกล่าวปลูกไม้ยืนต้นโตเร็วสองชนิด คือ ยูคาลิปตัสและกระถินยักษ์ ซึ่งไม้ยืนต้นแต่ละชนิดปลูกระยะห่าง 4 x 4 เมตร และ 2 x 8 เมตร นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชเกษตรควบอีกสองชนิด คือ มันสำปะหลังและถั่วลิสง ในกรณีของมันสำปะหลังปลูกปีละ 1 ครั้ง ช่วงต้นฤดูฝน โดยขุดพรวนดินเตรียมพื้นที่ และขุดหลุมปลูกระยะห่าง 1 x 1 เมตร พรวนดินกำจัดวัชพืชปีละ 2 ครั้ง ในกรณีของถั่วลิสง ปลูกปีละ 2 ครั้ง ต้นฤดูฝนและปลายฤดูฝน ระยะปลูก 20 x 30 เซ็นติเมตร พรวนดินกำจัดวัชพืช และพูนโคน 1 ครั้งในแต่ละฤดูปลูก โดยมันสำปะหลังและถั่วลิสงที่ปลูกไม่มีการใส่ปุ๋ยบำรุงดิน แต่มันสำปะหลังและถั่วลิสงที่เกษตรกรทำการเพาะปลูกอยู่จริงจะเป็นการเพาะปลูกที่มีการใส่ปุ๋ยบำรุงดิน

รูปแบบของแปลงทดลองสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1. แปลงปลูกพืชเกษตร ปลูกพืชเกษตรสองชนิดคือ มันสำปะหลังและถั่วลิสง จำนวน 2 แปลง

2. แปลงปลูกสวนป่า ปลูกไม้ป่าสองชนิดคือ ยูคาลิปตัสและกระถินยักษ์ มีระยะปลูกสองระยะคือ 4 x 4 เมตร และ 2 x 8 เมตร จำนวน 4 แปลง

3. แปลงเกษตรป่าไม้ (วนเกษตร) ปลูกไม้ป่าสองชนิดคือ ยูคาลิปตัสและกระถินยักษ์ ปลูกพืชเกษตรควบสองชนิดคือ มันสำปะหลังและถั่วลิสง โดยใช้ระยะปลูกสองระยะ คือ 4 x 4 เมตรและ 2 x 8 เมตร จำนวน 8 แปลง

4. แปลงควบคุมจำนวน 1 แปลง

รวม 15 แปลง และได้ทำการทดลองแบบ 3 ซ้ำ รวมแปลงทดลองทั้งสิ้น 45 แปลง

ในส่วนของการรวบรวมข้อมูลทางด้านผลผลิตและต้นทุนของพืชที่ทำการเพาะปลูกนั้นจากการสัมภาษณ์เกษตรกร ทราบว่ามันสำปะหลังและถั่วลิสงปลูกปีละ 1 ครั้ง และสามารถให้ผลผลิตได้เมื่อถึงอายุเก็บเกี่ยว โดยมันสำปะหลังขุดเก็บหัวสดแล้วนำมาฝานเป็นชิ้นเล็กๆ นำมาผึ่งแดดประมาณ 6 แดด ชั่งน้ำหนักผลผลิตเป็นน้ำหนักแห้งหรือน้ำหนักมันเส้น ส่วนถั่วลิสงนำเมล็ดผึ่งแดดเป็นถั่วลิสงเปลือกแห้ง แล้วชั่งหาน้ำหนักแห้ง

โดยสาเหตุที่วัดน้ำหนักของผลผลิตพืชเกษตร (มันสำปะหลังและถั่วลิสง) เป็นน้ำหนักแห้งก็เนื่องจากว่าทางโรงงานที่รับซื้อผลผลิตพืชเกษตรมักจะรับซื้อผลผลิตที่เป็นน้ำหนักแห้งมากกว่าผลผลิตที่เป็นน้ำหนักสด ทั้งนี้เพราะถ้ารับซื้อเป็นผลผลิตน้ำหนักสดก็จะต้องเสียเวลาในการนำไปตากให้แห้งอีกประมาณ 6-7 วัน และผลผลิตน้ำหนักแห้งจะขายได้ราคาสูงกว่าผลผลิตน้ำหนักสดมากประมาณ 2-3 เท่า

ซึ่งจากการนำผลผลิตน้ำหนักสดของมันสำปะหลังและถั่วลิสงมาผึ่งแดดเป็นเวลา 7 วัน ปรากฏว่า

มันสำปะหลัง น้ำหนักสด 1 กิโลกรัม จะมีน้ำหนักลดลงเหลือ 0.54 กิโลกรัม

ถั่วลิสง น้ำหนักสด 1 กิโลกรัม จะมีน้ำหนักลดลงเหลือ 0.35 กิโลกรัม

ในส่วนของข้อมูลทางด้านผลผลิตนี้จะไม่นำเอาข้อมูลจากแปลงทดลองมาใช้ เนื่องจากการปลูกพืชในแปลงทดลองนั้นเป็นการเพาะปลูกแบบไม่ใส่ปุ๋ยทำให้ได้ผลผลิตต่อไร่ต่ำ จากการสอบถามเกษตรกรทราบว่าพืชเกษตรโดยเฉพาะมันสำปะหลังและถั่วลิสง ถ้ามีการใส่ปุ๋ยในการเพาะปลูกจะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นมากดังนั้นข้อมูลทางด้านผลผลิตนี้จึงใช้ข้อมูลจากการเพาะปลูกของเกษตรกรที่มีอยู่จริง ส่วนข้อมูลที่จะนำมาใช้จากแปลงทดลอง จะเป็นข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวกับการสูญเสียดิน(หน้าดิน) เพราะมีการเก็บข้อมูล และมีการวัดที่ได้มาตรฐาน สามารถเชื่อถือได้

2. ด้าน สังคม(Social)

2.1 ข้อมูลที่ต้องการศึกษา ในกรณีศึกษานี้จะศึกษาถึงผลรวมของผลกระทบที่เกิดขึ้นทางด้านเอกชนกับผลกระทบนอกระบบที่เกิดขึ้น โดยผลกระทบนอกระบบในการศึกษานี้จะพิจารณาถึงการสูญเสียทางกายภาพ คือ การสูญเสียดิน (หน้าดิน) ที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกในระบบเกษตร วนเกษตร และสวนป่าในเขตอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่นเป็นหลักส่วนการสูญเสียน้ำ และการสูญเสียแร่ธาตุกับอินทรียวัตถุต่างๆจะไม่นำมาพิจารณาเนื่องจากถ้านำมาคิดเป็นต้นทุนด้วยอาจจะเกิดการนับซ้ำกับการที่ผลผลิตลดลงเนื่องจากการที่หน้าดินถูกชะล้าง ซึ่งการสูญเสียหน้าดินทางด้านกายภาพนี้ อาจจะเกิดขึ้นในขณะที่เกิดฝนตกหนัก ทำให้เกิดน้ำไหลบ่าซึ่งจะมีผลต่อการชะล้างหน้าดินให้หลุดลอยไปกับกระแสน้ำทำให้ผลผลิตต่อไร่ของพืชลดลงรวมทั้งการพิจารณาถึงหน้าดินที่เคลื่อนตัวลงไปในเขื่อนที่อยู่บริเวณตอนล่าง ทำให้เขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าได้น้อยลงและทำให้อายุการใช้งานของเขื่อนลดลงด้วย ความเสียหายที่เกิดขึ้นนี้จะมีค่ามากหรือน้อยขึ้นอยู่กับการเลือกใช้ระบบการเพาะปลูกแบบต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดการสูญเสียหน้าดินในปริมาณที่แตกต่างกัน

2.2 อุปกรณ์และวิธีการวัด (ในการศึกษานี้ค่า Soil loss จะใช้ค่าเฉลี่ยจาก 5 ปี)

ในเรื่องของการสูญเสียหน้าดิน(Soil loss) ทำการเก็บข้อมูลจากแปลงทดลองเรื่องการสูญเสียดินและน้ำ ของโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำพอง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ระหว่างปี พ.ศ. 2531 จนถึงปี พ.ศ. 2535 โดยแปลงทดลองในกรณีนี้เป็นแปลงทดลองชนิดเดียวกันกับในหัวข้อที่ผ่านมา

ในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทำการตรวจวัดน้ำไหลบ่าหน้าดินและตะกอนดินในถังรองรับน้ำและตะกอนทุกวันที่มีฝนตกแล้วนำน้ำที่อยู่ในถังมาตั้งทิ้งไว้ให้ตกตะกอนแล้วจึงนำมาแยกตะกอนดินและน้ำออกจากกัน ในส่วนของตะกอนดินนั้นมีการนำดินไปอบเพื่อหาเป็นน้ำหนักแห้งแล้วเทียบอัตราส่วนโดยใช้วิธีการทางสถิติ

หน่วยของการสูญเสียหน้าดิน(Soil loss)คือตัน ต่อ เฮคแตร์ แต่เราสามารถแปลงหน่วยของเฮคแตร์ ให้เป็นไร่ได้ดังนี้

1 เฮคแตร์ เท่ากับ 100 เมตร x 100 เมตร เท่ากับ 10,000 ตารางเมตร

1 ไร่ เท่ากับ 40 เมตร x 40 เมตร เท่ากับ 1,600 ตารางเมตร

เพราะฉะนั้น 1 เฮคแตร์ มีค่าเท่ากับ 10,000 ตารางเมตร / 1,600 ตารางเมตร มีค่าเท่ากับ 6.25 ไร่

การใช้ข้อมูลสำหรับวิเคราะห์ในกรณีนี้ มีการใช้ทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติย--ภูมิประกอบกัน โดยในส่วนของข้อมูลปฐมภูมิได้จากการสอบถามเกษตรกรจำนวน 60 รายจาก 4 หมู่บ้าน โดยเลือกสัมภาษณ์เกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกมานาน มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดี ซึ่งเกษตรกรที่ถูกเลือกมาสัมภาษณ์นี้ได้รับการแนะนำจากอาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้านว่าเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการเพาะปลูกพืชแต่ละชนิดและในแต่ละระบบที่ต้องการเป็นอย่างดีโดยเป็นเกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกในระบบเกษตร วนเกษตรและสวนป่า หมู่บ้านทั้ง 4 แห่งนี้ประกอบด้วย

1.บ้านในเมือง

2.บ้านเมืองเก่าพัฒนา

3. บ้านเขาน้อย

4. บ้านเรือ

อำเภอภูเวียง ประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 16 หมู่บ้านคือ บ้านเรือ, บ้านในเมือง, เมืองเก่าพัฒนา,เขาน้อย,กุดธาตุ,บ้านโคก,ขนวน,ดินดำ,นาหว้า,หว้าทอง,ทุ่งชมพู,หนองกุงเซิน, หนองกุงธนสาร, กุดขอนแก่น, สงเปือย, นาชุมแสง, แต่สาเหตุที่เลือกสัมภาษณ์เกษตรกรจาก

4 หมู่บ้านดังกล่าวก็คือ หมู่บ้านทั้ง 4 แห่งนี้เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเพาะปลูกในระบบเกษตรวนเกษตร สวนป่า โดยชนิดของพืชที่ปลูกก็ตรงกับที่ต้องการศึกษาคือพืชเกษตร ได้แก่ มันสำปะหลังและถั่วลิสง ส่วนไม้ป่าก็คือยูคาลิปตัสและกระถินยักษ์โดยเฉพาะการสอบถามข้อมูลทางด้านผลผลิตและต้นทุนในการเพาะปลูกพืชในแต่ละชนิดและในแต่ละระบบในกรณีของกระถินยักษ์นั้นจากการสัมภาษณ์เกษตรกรทราบว่ายังไม่เป็นที่นิยมแพร่หลายในการปลูกมากนักทั้งๆ ที่เป็นพืชที่สามารถเจริญเติบโตได้รวดเร็วและบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ สาเหตุสำคัญที่สุดก็คือการขาดตลาดรองรับ ในขณะที่ยูคาลิปตัสมีการส่งเสริมและมีตลาดรองรับมากกว่า ทั้งๆ ที่กระถินยักษ์ก็มีคุณสมบัติในการทำกระดาษได้ดีเช่นเดียวกัน แต่ทางโรงงานรับซื้อเยื่อกระดาษยังขาดผู้เชี่ยวชาญทางด้านเคมีเกี่ยวกับการใช้สารสกัดจากกระถินยักษ์มาทำเยื่อกระดาษ ขณะนี้กำลังอยู่ในขั้นตอนของการคิดค้นและปรับปรุงเพื่อพัฒนาให้กระถินยักษ์สามารถใช้ทำเยื่อกระดาษได้ดีเท่ากับยูคาลิปตัส ในขณะนี้กระถินยักษ์จึงมีการปลูกอยู่ตามส่วนราชการต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการบำรุงดิน ในส่วนของเกษตรกรก็มีการปลูกบ้างแต่ก็เพียงเล็กน้อย แต่ในอนาคตอันใกล้นี้ ถ้าการค้นคว้าและทดลองเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากกระถินยักษ์ประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจก็จะมีตลาดมารองรับผลผลิตของกระถินยักษ์เอง และจะทำให้เกษตรกรหันมาปลูกกระถินยักษ์มากยิ่งขึ้น จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ของโรงงานทำเยื่อกระดาษ บริษัท ฟินิคซ พัลพ แอนด์ เพเพอร์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งตั้งอยู่บริเวณอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ทราบว่าเมื่อการค้นคว้าทางด้านเคมีเกี่ยวกับการใช้สารสกัดจากกระถินยักษ์เพื่อใช้ทำเยื่อกระดาษประสบผลสำเร็จ ราคารับซื้อกระถินยักษ์ของโรงงานทำเยื่อกระดาษควรจะใกล้เคียงกับราคาที่รับซื้อยูคาลิปตัส ดังนั้นในการศึกษานี้จึงใช้ราคาของยูคาลิปตัสเป็นตัวแทนของราคากระถินยักษ์

ในส่วนของข้อมูลทุติยภูมิ ส่วนใหญ่ได้มาจากโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำพอง ศูนย์จัดการลุ่มน้ำชีตอนบน อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น สำนักงานพาณิชย์จังหวัดขอนแก่น บริษัทฟินิคซ พัลพ์แอนด์ เพเพอร์ จำกัด (มหาชน) กรมป่าไม้ บางเขน กรุงเทพฯ และจากแหล่งข้อมูลจากแหล่งอื่นๆ อีกหลายแหล่ง

เมื่อรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือการนำข้อมูลเหล่านั้นไปทำการวิเคราะห์ผลประโยชน์ และต้นทุนที่เกิดขึ้นในแต่ละระบบของการเพาะปลูก เพื่อที่จะได้ทราบว่าการเพาะปลูกในระบบใดจะก่อให้เกิดผลประโยชน์สุทธิกับสังคมมากที่สุด

4.4.การวิเคราะห์ผลประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกในระบบต่างๆ

ในการศึกษานี้ จะแบ่งการวิเคราะห์ผลประโยชน์ และต้นทุนที่เกิดขึ้นเป็น 2 ด้าน คือ

1.ด้านเอกชน จะพิจารณาแต่เฉพาะผลประโยชน์และต้นทุนของการเพาะปลูกระบบต่างๆที่เกิดขึ้น ทางด้าน On Site เท่านั้นโดยแบ่งแยกการคำนวณออกเป็น 2 กรณีคือ กรณีที่พิจารณาเฉพาะผลที่เกิดขึ้นทางด้านเอกชนแต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นทางด้านสังคม การคำนวณผลประโยชน์และต้นทุนทำได้โดยการแบ่งแยกชนิดของพืชที่ทำการเพาะปลูก แล้วพิจารณาถึงรายได้และต้นทุนที่เกิดจากการเพาะปลูกพืชชนิดนั้น ๆ กับกรณีที่พิจารณาผลที่เกิดขึ้นทางด้านเอกชนเพื่อนำมาใช้ในการคำนวณผลตอบแทนสุทธิที่เกิดขึ้นกับสังคม โดยการนำค่าเฉลี่ยของรายได้และต้นทุนที่เกิดจากการปลูกพืชทุกชนิดในระบบต่างๆมาใช้เป็นตัวแทนของรายได้และต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกในระบบนั้น แล้วคำนวณดูว่า ระบบการเพาะปลูกแบบใด จะก่อให้เกิดผลประโยชน์สุทธิ (รายรับจากการขายผลผลิต-ค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูกหรือต้นทุนทั้งหมดในการดำเนินงาน) รวมมากที่สุด โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นทางด้าน Off - Site

2.ด้านสังคม จะพิจารณาถึงรายรับสุทธิหรือผลประโยชน์สุทธิโดยรวมของเอกชนทางด้าน On-Siteที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกระบบต่างๆ กับผลกระทบนอกระบบทางด้าน Off-Site ที่เกิดจากการเพาะปลูกในระบบต่างๆ นั่นคือ

ผลตอบแทนสุทธิของสังคม (Net Economic Returns) = (ผลประโยชน์ของเอกชน - ต้นทุนของเอกชน) + (ผลกระทบนอกระบบทางด้าน Off-Site)

โดยผลกระทบทางด้าน Off-Site ในการศึกษานี้ หมายถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการที่หน้าดินเคลื่อนตัวลงไปในเขื่อนและทำให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากเขื่อนลดลง แล้วพิจารณาดูว่าระบบการเพาะปลูกแบบใดที่จะก่อให้เกิดผลตอบแทนสุทธิของสังคมมากที่สุด ซึ่งการคำนวณรายได้และต้นทุนที่เกิดขึ้นทางด้าน On-Site รวมทั้งการคำนวณผลกระทบนอกระบบที่เกิดขึ้นทางด้าน Off-site มีวิธีการดังต่อไปนี้

การคำนวณผลประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นในด้านของเอกชนและในด้านของสังคมที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกระบบต่างๆ

1.ผลที่เกิดขึ้นทางด้านเอกชน (On-Site Impact) ประกอบด้วย

1.1 **ผลประโยชน์ของเอกชน(Private benefit)**

คือ รายได้ที่ได้รับจากการเพาะปลูก โดยจะพิจารณาในด้านของปริมาณผลผลิตกับราคาของผลผลิตชนิดนั้นๆ โดยคิดเป็นรายได้ต่อไร่ต่อปี ในทุกรูปแบบของการเพาะปลูก ซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้

1.1.1 ผลประโยชน์ของเอกชนที่ไม่ได้ใช้ในการคำนวณผลตอบแทนสุทธิของสังคม(ที่มีการแบ่งแยกชนิดของพืชที่ทำการเพาะปลูก)การคำนวณรายได้ประกอบด้วย

A. ระบบเกษตรแบบไม่ต้องย้ายพื้นที่เพาะปลูก (Cash crop แบบ Permanent agriculture) จะพิจารณาจากรายได้ที่ได้รับจากการปลูกพืชเกษตร โดยแยกตามชนิด คือ มันสำปะหลังและถั่วลิสง โดยการคำนวณจากปริมาณผลผลิตของพืชเกษตรชนิดนั้นๆ ที่ปลูกได้ในแต่ละปี คูณกับราคาเฉลี่ยของพืชเกษตรชนิดดังกล่าว

นั่นคือ

รายได้ = ปริมาณผลผลิต x ราคา

โดยที่

ปริมาณผลผลิต = ปริมาณผลผลิตที่เกิดขึ้นในแต่ละปี

ราคา = ราคาเฉลี่ยของผลผลิต แบ่งออกได้เป็น 2 กรณีคือ

- มันสำปะหลัง ใช้ราคาเฉลี่ยของมันเส้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2529 ถึง พ.ศ.2538
- ถั่วสิสง ใช้ราคาเฉลี่ยของถั่วลิสงเปลือกแห้ง ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ถึง พ.ศ.2538

เมื่อนำปริมาณผลผลิตที่เกิดขึ้นในแต่ละปีคูณกับราคาของผลผลิตก็จะทราบรายได้ต่อไร่ต่อปีที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูก แต่เนื่องจากว่า ปริมาณผลผลิตที่เกิดขึ้นในแต่ละปีนั้นจะมีค่าไม่คงที่ และจะมีค่าลดลงเรื่อยๆ ทุกๆ ปี อันเป็นผลมาจากการที่หน้าดินถูกชะล้าง ทำให้เกิดการสูญเสียแร่ธาตุและอินทรีย์วัตถุ ส่งผลให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดน้อยลงและทำให้ผลผลิตลดต่ำลงเรื่อยๆทุกปี

งานวิจัยของ Rebecca Clark และคณะ เรื่อง "Economic valuation of soil erosion and conservation a case study of Perawella,Srilanka,1996 " ได้แสดงให้เห็นถึงมูลค่าและปริมาณของผลผลิตเกษตรที่สูญเสียไปอันเนื่องมาจากการที่หน้าดินถูกชะล้างโดยมีข้อสมมติที่ว่า ปัจจัย

ทุกๆอย่างที่มีอิทธิพลต่อปริมาณผลผลิตเช่น สัตว์และแมลงที่มารบกวน เชื้อโรค สภาพภูมิอากาศ อัตราของความอุดมสมบูรณ์ในดิน การจัดการในระบบการเพาะปลูกพืชเกษตร และเทคโนโลยีในการเพาะปลูก อยู่คงที่ไม่เปลี่ยนแปลง และเกษตรกร จะไม่มีการปรับปรุงระบบการเพาะปลูกเพื่อตอบสนองต่อการที่หน้าดินถูกชะล้างไป ความสัมพันธ์ระหว่างการสูญเสียหน้าดินกับการลดลงของผลผลิตพืชเกษตรนี้ สามารถประมาณค่าได้จากการใช้ Negative exponencial function (Stocking & Peark,1986) ในการหาผลผลิตของพืชเกษตรที่ลดลงในแต่ละปี โดยคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของผลผลิตที่เกิดขึ้นในปีก่อน ซึ่งผลผลิตที่เกิดขึ้นในปีที่ n(Yn) แสดงได้ดังสมการ

$$Yn = Yo\ (1-r)^n$$

โดยที่

Yo คือ ผลผลิตที่เกิดขึ้นในปีแรก ของการเพาะปลูก

r คือ อัตราการลดลงของผลผลิต โดยมีข้อสมมติที่ว่า ณ ระดับอัตราการสูญเสียหน้าดินเท่ากับ24 ถึง 32 ตัน/ เอเคอร์/ปี หรือเท่ากับ 9.6 ถึง 12.8 ตัน/เฮคแตร์/ปี อัตราการลดลงของผลผลิตพืชเกษตรในแต่ละปีจะมีค่าเท่ากับ 1% ของผลผลิตพืชเกษตรในปีก่อน (r = 1%)

โดยสาเหตุที่ในการศึกษานี้นำงานของ Clark และคณะ ซึ่งเป็นกรณีศึกษาของประเทศศรีลังกามาใช้ก็เนื่องจากว่า ในประเทศไทยไม่มีผู้ที่ทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณการสูญเสียหน้าดินกับการเปลี่ยนแปลงในปริมาณผลผลิต ซึ่งก็เป็นข้อจำกัดของการศึกษาประการหนึ่ง

จากตารางที่ 1 แสดงการสูญเสียดินและน้ำโดยแบ่งตามประเภทของการใช้ที่ดิน พบว่า การปลูกพืชในระบบเกษตรทำให้เกิดการสูญเสียหน้าดินโดยเฉลี่ยปีละ 12.258 ตัน/เฮคแตร์ ในขณะที่การปลูกพืชระบบวนเกษตรทำให้เกิดการสูญเสียหน้าดินโดยเฉลี่ยปีละ9.498 ตัน/เฮคแตร์ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่จะนำมาใช้กับข้อสมมติได้

หมายเหตุ 1 เฮคแตร์ มีค่าเท่ากับ 6.25 ไร่
1 เอเคอร์ มีค่าเท่ากับ 2.5 ไร่

ดังนั้น 1 เฮคแตร์ มีค่าเท่ากับ 6.25/2.5 = 2.5 เอเคอร์

นั่นคือ 24 เอเคอร์ มีค่าเท่ากับ 24 /2.5 = 9.6 เฮคแตร์
32 เอเคอร์ มีค่าเท่ากับ 32 /2.5 = 12.8 เฮคแตร์

ดังนั้นเมื่อเราทราบผลผลิตของพืชเกษตรที่เกิดขึ้นในปีแรกที่ทำการเพาะปลูก เราก็สามารถที่จะคำนวณหาปริมาณผลผลิตที่เกิดขึ้นในปีต่อๆไปได้ และเมื่อนำปริมาณผลผลิตที่เกิดขึ้นในแต่ละปีคูณกับราคาเฉลี่ยของผลผลิตก็จะทำให้ทราบถึงรายได้รวมของเอกชนที่เกิดจากการเพาะปลูกทั้งหมด

B.<u>ระบบวนเกษตร</u> (Agroforestry)

รายได้ที่เกิดจากการเพาะปลูกในระบบวนเกษตร แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ

1. <u>รายได้จากผลผลิตเกษตร</u> รายได้ส่วนนี้จะเกิดขึ้นทุกๆ ปีโดยจะพิจารณารายได้ที่ได้รับจากการปลูกพืชแยกตามชนิด คือมันสำปะหลังและถั่วลิสง นั่นคือ

รายได้ = ปริมาณผลผลิต x ราคา

โดยที่

ปริมาณผลผลิต = ปริมาณผลผลิตที่เกิดขึ้นในแต่ละปี

ราคา = ราคาเฉลี่ยของผลผลิต แบ่งออกได้เป็น 2 กรณี คือ

- มันสำปะหลัง ใช้ราคาเฉลี่ยของมันเส้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2529 ถึง พ.ศ. 2538
- ถั่วลิสง ใช้ราคาเฉลี่ยของถั่วลิสงเปลือกแห้ง ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ถึง พ.ศ. 2538

เมื่อนำปริมาณผลผลิตที่เกิดขึ้นในแต่ละปี คูณกับราคาของผลผลิตก็จะทราบรายได้ต่อไร่ต่อปีของพืชเกษตรที่ปลูกควบกับไม้ป่า แต่เนื่องจากปริมาณผลผลิตของพืชเกษตรที่เกิดขึ้นในแต่ละปีนั้นมีค่าไม่คงที่และจะมีค่าลดน้อยลงทุกๆปี อันเป็นผลมาจากการที่หน้าดินถูกชะล้าง (เช่นเดียวกับการปลูกพืชในระบบเกษตรที่ไม่ต้องย้ายพื้นที่ในการเพาะปลูก) แต่การสูญเสียหน้าดินของการปลูกพืชในระบบวนเกษตรนี้ จะมีค่าน้อยกว่าการสูญเสียหน้าดินที่เกิดจากการเพาะปลูกในระบบเกษตร เนื่องจากมีไม้ป่าคอยช่วยยึดหน้าดินไว้ไม่ให้ถูกชะล้างไปได้โดยง่าย

จากตารางที่ 1 แสดงการสูญเสียดินและน้ำโดยเฉลี่ย ซึ่งแยกตามประเภทของการใช้ที่ดินที่แตกต่างกัน พบว่าการปลูกพืชในระบบเกษตรก่อให้เกิดการสูญเสียหน้าดินโดยเฉลี่ยเท่ากับ 12.258 ตัน/เฮคแตร์/ปี ส่วนการปลูกพืชในระบบวนเกษตรก่อให้เกิดการสูญเสียหน้าดินโดยเฉลี่ยเท่ากับ 9.498 ตัน /เฮคแตร์/ปี (โดยการสูญเสียหน้าดินในระบบเกษตรและระบบวนเกษตร คิดจากค่าเฉลี่ยของการสูญเสียหน้าดินใน ปีพ.ศ.2531-2535) นั่นคือการปลูกพืชระบบวนเกษตรสามารถลดปริมาณการสูญเสียหน้าดินลงได้เท่ากับ 2.76 ตัน/เฮคแตร์/ปี หรือ เท่ากับ 22.5%

จากงานวิจัยของ Rebecca Clark และคณะ เรื่อง "Economic valuation of soil erosion and conservation a case study of Perawella,Srilanka,1996 " นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสูญเสียหน้าดินกับการลดลงของผลผลิตที่เกิดจากการเพาะปลูกที่ไม่มีการลงทุนในการอนุรักษ์ดิน (การเพาะปลูกในระบบเกษตร)แล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์

ระหว่างการสูญเสียหน้าดินกับการลดลงของผลผลิตที่เกิดจากการเพาะปลูกที่มีการลงทุนในการอนุรักษ์ดิน เช่น การปลูกแถบหญ้า (Grass strip)ด้วย ซึ่งการลงทุนในการอนุรักษ์ดินนี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับงานที่ศึกษาได้ ซึ่งก็คือ การเพาะปลูกในระบบวนเกษตร โดยเป็นการปลูกไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ร่วมกับการปลูกพืชเกษตร ทำให้เป็นการรักษาหน้าดินไม่ให้ถูกชะล้างไปได้ดีกว่าการปลูกพืชเกษตรเพียงชนิดเดียว ความสัมพันธ์ดังกล่าวแสดงได้โดยการใช้ Negative exponential model ดังสมการ

$$Z = Yo\,(1-(1-e)r)^{n}$$

เมื่อ

Z = ปริมาณผลผลิตของพืชเกษตรที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกที่มีการลงทุนในการอนุรักษ์ดิน

Yo= ผลผลิตของพืชเกษตรในปีแรกที่ทำการเพาะปลูก

e = ประสิทธิภาพของเทคโนโลยีของการลงทุนในการอนุรักษ์ดิน ที่มีผลต่อการลดการสูญเสียปริมาณผลผลิตเกษตร (Effectiveness of conservation technology at reduce crop yield loss)

r = อัตราการลดลงของผลผลิตเกษตรที่เกิดขึ้นในแต่ละปี มีค่าเท่ากับ 1 %

โดยค่า e ในที่นี้มีค่าเท่ากับ 0.225 ซึ่งในการศึกษานี้คำนวณได้จากความสัมพันธ์ของประสิทธิภาพของการปลูกพืชในระบบวนเกษตรที่ช่วยในการลดการสูญเสียหน้าดินจากการเพาะปลูกในระบบเกษตรได้ 22.5 %

ดังนั้น เมื่อเราทราบปริมาณผลผลิตของพืชเกษตรที่เกิดขึ้นในปีแรกที่ทำการเพาะปลูก เราก็สามารถที่จะคำนวณหาปริมาณผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการลงทุนในการเพาะปลูกที่มีการอนุรักษ์ดินในปีต่อๆไปได้ และเมื่อนำมาคูณกับราคาของผลผลิต ก็จะทราบรายได้จากพืชเกษตรทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูก

2. <u>รายได้จากผลผลิตไม้ป่า</u>

รายได้ในส่วนนี้จะเกิดขึ้นเฉพาะในปีที่ 5 เนื่องจากเป็นรอบตัดฟันของต้นไม้ (รอบตัดฟันหมายถึงระยะเวลาที่สามารถนำไม้นั้นมาใช้ประโยชน์ได้) ส่วนในปีที่ 1- ปีที่ 4 จะสมมติ ให้รายได้มีค่าเท่ากับศูนย์ เพราะยังไม่สามารถนำไม้มาใช้ประโยชน์ได้ การคำนวณรายได้จากผลผลิตไม้ป่าโดยแยกตามชนิด คือ ยูคาลิปตัสและกระถินยักษ์ ซึ่งมีระยะปลูก 2 ระยะ คือ 4x4 เมตร และ 2x8 เมตร สามารถทำได้โดย

รายได้ = ผลผลิต x ราคา

โดยที่

ผลผลิต = ผลผลิตที่เกิดขึ้นในปีที่ 5 (ปีที่ 1 - ปีที่ 4 ผลผลิตเป็นศูนย์)

ราคา = ราคาเฉลี่ยที่ได้จากการขายผลผลิตไม้ป่า

ในกรณีของไม้ยูคาลิปตัสสามารถทำรายได้ให้กับเกษตรกร 2 ทาง คือ ขายส่งโรงงานทำเยื่อกระดาษ ราคาตันละ 746.94 บาท และขายเพื่อทำเสาเข็ม ในราคาเหมาจ่ายไร่ละ 13,500 บาท โดยไม่ได้คิดราคาตามน้ำหนักของผลผลิต การพิจารณารายได้จากการปลูกยูคาลิปตัส ในที่นี้จะพิจารณาโดยใช้ราคาเฉลี่ยจากการขายส่งโรงงานทำเยื่อกระดาษและการขายเพื่อทำเสาเข็ม เป็นตัวแทนที่ใช้ในการคำนวณรายได้ที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูก เมื่อนำรายได้ที่เกิดจากการขายผลผลิตยูคาลิปตัสที่เกิดขึ้นทั้งสองแนวทางมาทำการเปรียบเทียบ ปรากฏว่าการขายแบบราคาเหมาจ่ายเพื่อทำเสาเข็มจะทำให้เกิดรายได้มากกว่าการขายเพื่อส่งโรงงานทำเยื่อกระดาษมาก แต่ในอนาคตถ้ามีเทคโนโลยีการผลิตแบบใหม่ๆที่สามารถทำให้ผลผลิตต่อไร่ของไม้ยูคาลิปตัสเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก การขายยูคาลิปตัสส่งโรงงานทำเยื่อกระดาษซึ่งคิดราคาตามน้ำหนักของผลผลิต ก็อาจจะเป็นแนวทางที่ทำรายได้ให้กับเกษตรกรมากที่สุดก็ได้ ส่วนกระถินยักษ์เนื่องจากลำต้นไม่ตั้งตรงเหมือนกับยูคาลิปตัส จึงใช้ขายเพื่อทำเสาเข็มไม่ได้ จึงขายส่งโรงงานทำเยื่อกระดาษโดยคิดราคาตามน้ำหนักแต่เพียงอย่างเดียว

ดังนั้น รายได้ทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับจากการเพาะปลูกในระบบวนเกษตรที่เกิดขึ้นภายใน 1 รอบตัดฟัน (ระยะเวลา 5 ปี) ก็คือ รายได้จากการปลูกพืชเกษตรที่เกิดขึ้นในระยะเวลา 5 ปี รวมกับรายได้ที่เกิดจากการขายผลผลิตไม้ป่าที่เกิดขึ้นในปีที่ 5 ส่วนการคำนวณรายได้ที่เกิดจากการปลูกพืชระบบวนเกษตร ในรอบตัดฟันอื่น ๆ สามารถทำได้เช่นเดียวกับในรอบตัดฟันแรก โดยในส่วนของผลผลิตพืชเกษตรก็จะลดลงเรื่อยๆ ทุกๆ ปี โดยใช้สูตรคำนวณหาปริมาณผลผลิตกับการสูญเสียหน้าดินที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ในขณะที่รายได้จากการขายไม้ป่ามีค่าคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ดังนั้นรายได้ที่เกษตรกรได้รับทั้งหมดจากการปลูกพืชในระบบวนเกษตรก็คือ ผลรวมของรายได้ของพืชเกษตรและไม้ป่าที่ปลูกได้ในแต่ละรอบตัดฟันรวมกัน

C <u>การเพาะปลูกระบบสวนป่า</u> (Forest plantation)

การคำนวณรายได้โดยแยกตามชนิดของไม้ป่า คือ ยูคาลิปตัส และกระถินยักษ์ ซึ่งมี ระยะปลูก 2 ระยะ คือ 4x4เมตร และ 2x8 เมตรที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกในกรณีนี้ สามารถทำได้เช่นเดียวกันกับการคำนวณผลผลิตไม้ป่าที่ได้จากการเพาะปลูกในระบบวนเกษตร นั่นคือ

รายได้ = ผลผลิต x ราคา

โดยที่

ผลผลิต = ผลผลิตที่เกิดขึ้นในปีที่ 5 (ปีที่ 1- ปีที่ 4 ผลผลิตเป็นศูนย์)

ราคา = ราคาเฉลี่ยที่ได้จากการขายผลผลิตไม้ป่า

โดยราคาของยูคาลิปตัสในกรณีการปลูกแบบสวนป่านี้ จะแตกต่างจากกรณีของการปลูกแบบระบบวนเกษตร ในด้านของการขายแบบราคาเหมาจ่ายเพื่อทำเสาเข็ม ซึ่งจะขายได้ในราคาไร่ละ 20,000 บาท เนื่องจากการปลูกในแบบสวนป่าจะสามารถให้เนื้อไม้ในปริมาณที่มากกว่าการปลูกในระบบวนเกษตร จึงทำให้ขายได้ในราคาสูงกว่า ส่วนการขายยูคาลิปตัสเพื่อส่งโรงงานทำเยื่อกระดาษจะเป็นราคาเดียวกันกับการปลูกยูคาลิปตัสในระบบวนเกษตร จากข้อสมมติที่ว่าปริมาณผลผลิตของไม้ป่าจะไม่มีความสัมพันธ์กับอัตราการชะล้างพังทลาย ดังนั้นเมื่อนำผลผลิตของไม้ป่าคูณกับราคา ก็จะทำให้ทราบรายได้ที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกในระยะเวลา 1 รอบตัดฟัน (5 ปี) ซึ่งจะมีค่าคงที่ในทุก ๆ รอบตัดฟัน ทั้งนี้เพราะปริมาณผลผลิตของไม้ป่าที่เกิดขึ้นในแต่ละรอบตัดฟันมีค่าคงที่ (จากข้อสมมติ) จึงทำให้รายได้ที่เกิดขึ้นจากการขายผลผลิตมีค่าคงที่ด้วย

1.1.2. ผลประโยชน์ของเอกชนที่ใช้ในการคำนวณผลตอบแทนสุทธิของสังคม(ไม่แบ่งแยกชนิดของพืชที่ทำการเพาะปลูก) การคำนวณรายได้ ประกอบด้วย

A. <u>การเพาะปลูกระบบเกษตรแบบไม่ต้องย้ายพื้นที่เพาะปลูก</u> การคำนวณรายได้ในกรณีนี้จะพิจารณาจากค่าเฉลี่ยของรายได้พืชเกษตรโดยไม่แบ่งแยกชนิดของพืชที่ปลูก คือนำรายได้ที่ได้รับจากการขายผลผลิตมันสำปะหลังและถั่วลิสงที่เกิดขึ้นในแต่ละปีมาหาค่าเฉลี่ยเป็นปีๆ ไป(นำรายได้มารวมกันแล้วหารด้วย 2) ซึ่งค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้นี้จะใช้เป็นตัวแทนของรายได้ที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูก ในระบบเกษตรที่เกิดขึ้นในระยะเวลา 20 ปี

B. <u>การเพาะปลูกระบบวนเกษตร</u> แบ่งรายได้ที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกเป็น 2 ส่วน คือ

1. <u>รายได้จากการปลูกพืชเกษตร</u> ใช้วิธีการคำนวณเหมือนกับการคำนวณรายได้ที่เกิดจากการเพาะปลูกในระบบเกษตรแบบไม่ต้องย้ายพื้นที่เพาะปลูก แต่การหารายได้เฉลี่ยของพืชเกษตรในกรณีนี้จะแตกต่างจากการหารายได้เฉลี่ยในระบบเกษตร คือ ประเภทของการปลูกพืชเกษตร จะมีมากกว่าการปลูกแบบเกษตรเพียงอย่างเดียว เพราะในระบบวนเกษตรนั้นจะต้องปลูกพืชเกษตรควบคู่กับไม้ป่า ซึ่งมีองค์ประกอบที่เข้ามาเกี่ยวข้องอีกอย่างหนึ่งคือ ชนิดของไม้ป่าและระยะปลูก โดยในระบบวนเกษตรจะทำการปลูกไม้ป่า 2 ชนิด คือ ยูคาลิปตัส และ กระถินยักษ์

โดยมีระยะปลูก 2 ระยะ คือ 4x4 เมตร และ 2x8 เมตร ทำให้มีรูปแบบต่างๆ ของการปลูกพืชเกษตรร่วมกับไม้ป่า เกิดขึ้น 8 รูปแบบ คือ

1. มันสำปะหลัง-ยูคาลิปตัส ระยะปลูก 4x4 เมตร
2. มันสำปะหลัง-ยูคาลิปตัส ระยะปลูก 2x8 เมตร
3. ถั่วลิสง-ยูคาลิปตัส ระยะปลูก 4x4 เมตร
4. ถั่วลิสง-ยูคาลิปตัส ระยะปลูก 2x8 เมตร
5. มันสำปะหลัง- กระถินยักษ์ ระยะปลูก 4x4 เมตร
6. มันสำปะหลัง- กระถินยักษ์ ระยะปลูก 2x8 เมตร
7. ถั่วลิสง-กระถินยักษ์ ระยะปลูก 4x4 เมตร
8. ถั่วลิสง-กระถินยักษ์ ระยะปลูก 2x8 เมตร

ในขณะที่การเพาะปลูกในระบบเกษตร จะไม่มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชนิดของไม้ป่าและระยะปลูกเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงทำให้มีรูปแบบการปลูกเพียง 2 รูปแบบ คือ การปลูกมันสำปะหลัง และถั่วลิสง ดังนั้นในการคำนวณหารายได้เฉลี่ยในระบบเกษตรจึงใช้รูปแบบการเพาะปลูก 2 รูปแบบมาใช้ในการคำนวณ ในขณะที่การเพาะปลูกในระบบวนเกษตรจะต้องใช้รูปแบบการเพาะปลูก 8 รูปแบบ ในการคำนวณ คือจะต้องนำเอารายได้ของพืชเกษตรใน 8 รูปแบบของการเพาะปลูกมารวมกัน แล้วหารด้วย 8 ก็จะทราบรายได้เฉลี่ยที่เกิดจากการเพาะปลูกในแต่ละปี

2. <u>รายได้จากการปลูกไม้ป่า</u> ทำได้โดยการนำเอารายได้ที่ได้รับจากการปลูกยูคาลิปตัส และกระถินยักษ์ในระบบวนเกษตร 8 รูปแบบ ในระยะเวลา 1 รอบตัดฟัน (5 ปี) มาเฉลี่ย โดยในกรณีของยูคาลิปตัส จะใช้ราคาเฉลี่ยที่เกิดจากการขายผลผลิตใน 2 แนวทางมาหาค่าเฉลี่ยทั้ง 4 รูปแบบของการเพาะปลูก ในขณะที่กระถินยักษ์ คิดราคาตามน้ำหนักของผลผลิต ดังนั้นการคำนวณรายได้เฉลี่ยของการปลูกไม้ป่าในกรณีนี้ ทำได้โดยการนำเอารายได้ที่เกิดจากการปลูกยูคาลิปตัส ทั้ง 4 รูปแบบ รวมกับรายได้ที่เกิดจากการปลูกกระถินยักษ์ 4 รูปแบบ แล้วหารด้วย 8 ก็จะทราบรายได้เฉลี่ยที่ได้รับจากไม้ป่าในระยะเวลา 1 รอบตัดฟัน

C. <u>การเพาะปลูกระบบสวนป่า</u> การคำนวณรายได้ในกรณีนี้ทำได้โดยใช้วิธีเดียวกันกับการหารายได้จากการปลูกไม้ป่าในระบบวนเกษตร แต่จะต่างกันตรงที่ในระบบนี้จะมีรูปแบบการปลูกไม้ป่าเพียง 4 รูปแบบ คือ ยูคาลิปตัส ระยะปลูก 4x4 เมตร ยูคาลิปตัสระยะปลูก 2x8เมตร กระถินยักษ์ระยะปลูก 4x4 เมตร กระถินยักษ์ระยะปลูก 2x8 เมตร ดังนั้นรายได้เฉลี่ยในกรณีนี้ หาได้จากการนำเอารายได้ที่เกิดจากการปลูกยูคาลิปตัส 2 รูปแบบรวมกับ รายได้จากการปลูกกระถินยักษ์ ซึ่งคิดราคาตามน้ำหนักของผลผลิต 2 รูปแบบ แล้วหารด้วย 4 ก็จะทราบรายได้เฉลี่ยที่เกิดขึ้นจากการปลูกไม้ป่าใน 1 รอบตัดฟัน (5 ปี)

1.2. ต้นทุนของเอกชน (PRIVATE COST)

คือ ค่าใช้จ่ายต่างๆที่เกิดขึ้นในการเพาะปลูก เช่น ค่าแรง ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่ากล้าไม้ ค่าปุ๋ย ค่ายาฆ่าแมลง ค่าวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการขนย้ายผลผลิตด้วย โดยคิดเป็นค่าใช้จ่ายต่อไร่ต่อปีในทุกรูปแบบของการเพาะปลูก ในกรณีของค่าวัสดุอุปกรณ์จะคิดเป็นค่าเฉลี่ยในแต่ละปี ทั้งในระบบการปลูกแบบเกษตร, วนเกษตร และสวนป่า โดยคิดราคาเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 10 %ของราคาเต็ม ส่วนค่าใช้จ่ายในการขนย้ายผลผลิต คิดราคาตามน้ำหนักของผลผลิตที่ต้องการขนย้าย คือ ค่าขนส่งผลผลิตสินค้าเกษตร ราคากิโลกรัมละ 0.15 บาท ส่วนค่าขนส่งผลผลิตไม้ป่านั้นจะไม่คิดราคาตามน้ำหนักของผลผลิต แต่จะคิดราคาเหมาคือราคาไร่ละ 850 บาท ซึ่งต้นทุนในการเพาะปลูกนี้จะแตกต่างกันไปในแต่ละระบบของการเพาะปลูก แบ่งออกได้เป็น

1.2.1 ต้นทุนของเอกชนที่ไม่ได้ใช้ในการคำนวณผลตอบแทนสุทธิของสังคม(ที่มีการแบ่งแยกชนิดของพืชที่ทำการเพาะปลูก)การคำนวณต้นทุนประกอบด้วย

A. ระบบเกษตรแบบไม่ต้องย้ายพื้นที่เพาะปลูก

พิจารณาจากค่าใช้จ่ายต่างๆที่ใช้ในการเพาะปลูกมันสำปะหลังและถั่วลิสง ประกอบด้วย

- ค่าเมล็ดพันธุ์
- ค่าปุ๋ย
- ค่าวัสดุที่ใช้ในการเพาะปลูก เช่น จอบ, เสียม, มีดดายหญ้า โดยคิดราคาเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 10 %ของราคาเต็ม
- รถไถ (ค่าเช่า)
- ค่าแรง ประกอบด้วย ค่าเตรียมดิน, ค่าปลูก, ค่าดายหญ้า พรวนดิน ,ค่าใส่ปุ๋ย, ค่าเก็บเกี่ยวผลผลิต
- ค่าขนย้ายผลผลิต
- ค่าเช่าที่ดิน
- ค่าภาษีที่ดิน

ในกรณีของค่าขนย้ายผลผลิต เนื่องจากคิดราคาตามน้ำหนักของผลผลิต และผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกในแต่ละปีจะมีค่าลดลงเรื่อยๆ แต่ลดลงในปริมาณไม่มากนัก ดังนั้นราคาค่าขนย้ายผลผลิตที่เกิดขึ้นในแต่ละปีจะลดลงน้อยมาก ซึ่งค่าขนย้ายผลผลิตนี้เป็นค่าใช้จ่ายเพียงอย่างเดียวที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุกๆปีของการเพาะปลูกในขณะที่ค่าใช้จ่ายส่วนอื่นๆ มีค่าคงที่ ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการคำนวณจึงนำค่าขนย้ายผลผลิตรวม 20 ปีมาเฉลี่ยเป็นค่าขนย้ายผลผลิตเฉลี่ยแทนก็จะทำให้ต้นทุนของการเพาะปลูกในระบบเกษตรที่เกิดขึ้นในแต่ละปีมีค่าคงที่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

B. ระบบวนเกษตร พิจารณาจากค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่ใช้ในการเพาะปลูกมันสำปะหลัง ถั่วลิสง ยูคาลิปตัส และกระถินยักษ์ โดยค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละปีจะมีค่าไม่เท่ากัน คือ

ปีที่ 1 ของการเพาะปลูก ประกอบด้วย

- ค่าเมล็ดพันธุ์ (สำหรับพืชเกษตร) + ค่ากล้าไม้ปลูก (สำหรับไม้ป่า) +ค่ากล้าไม้ซ่อม (สำหรับไม้ป่า)
- ค่าปลูก (สำหรับพืชเกษตร) + ค่าปลูก (สำหรับไม้ป่า ประกอบด้วยค่าปลูก + ปลูกซ่อม + วางแนว)
- ค่าปุ๋ย (ใช้ร่วมกันทั้งพืชเกษตรและไม้ป่า)
- ค่ายาฆ่าแมลง (กรณีของถั่วลิสง)
- ค่าฟูราดาล + ปูนขาว (กรณีของถั่วลิสง)
- ค่าวัสดุอุปกรณ์ (ใช้ร่วมกัน ทั้งพืชเกษตรและไม้ป่า) ประกอบด้วย จอบ, เสียม, มีดดายหญ้า
- ถังฉีดพ่นยา (กรณีของถั่วลิสง)
- ค่ารถไถ (ค่าเช่า) ใช้ร่วมกันระหว่างพืชเกษตรและไม้ป่า
- ค่าแรงในการเตรียมดิน (สำหรับพืชเกษตรและไม้ป่า)
- ค่าแรงในการใส่ปุ๋ย(สำหรับพืชเกษตรและไม้ป่า)
- ค่าแรงในการใส่ยาฆ่าแมลง (กรณีของถั่วลิสง)
- ค่าแรงในการเก็บเกี่ยวผลผลิตพืชเกษตร
- ค่าขนย้ายผลผลิต พืชเกษตร
- ค่าเช่าที่ดิน
- ค่าภาษีที่ดิน

ปีที่2 - ปีที่4 ของการเพาะปลูก ประกอบด้วย

- ค่าเมล็ดพันธุ์ (สำหรับพืชเกษตร)
- ค่าปลูก (สำหรับพืชเกษตร)
- ค่าปุ๋ย (ใช้ร่วมกันทั้งพืชเกษตรและไม้ป่า)
- ค่ายาฆ่าแมลง (กรณีของถั่วลิสง)
- ค่าฟูราดาล + ปูนขาว (กรณีของถั่วลิสง)
- ค่าวัสดุอุปกรณ์ (ใช้ร่วมกันทั้งพืชเกษตรและไม้ป่า) ประกอบด้วย จอบ,เสียม,มีดดายหญ้า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ถังฉีดพ่นยา (กรณีของถั่วลิสง)
- ค่ารถไถ (ค่าเช่า) สำหรับพืชเกษตร
- ค่าแรงในการเตรียมดิน (สำหรับพืชเกษตร)
- ค่าแรงในการใส่ปุ๋ย (สำหรับพืชเกษตร และไม้ป่า)
- ค่าแรงในการใส่ยาฆ่าแมลง (กรณีของถั่วลิสง)
- ค่าแรงในการเก็บเกี่ยวผลผลิตพืชเกษตร
- ค่าขนย้ายผลผลิตพืชเกษตร
- ค่าเช่าที่ดิน
- ค่าภาษีที่ดิน

<u>ปีที่ 5 ของการเพาะปลูก</u> ประกอบด้วย

- ค่าเมล็ดพันธุ์ (สำหรับพืชเกษตร)
- ค่าปลูก (สำหรับพืชเกษตร)
- ค่าปุ๋ย (ใช้ร่วมกันทั้งพืชเกษตรและไม้ป่า)
- ค่ายาฆ่าแมลง (กรณีของถั่วลิสง)
- ค่าฟูราดาล +ปูนขาว (กรณีของถั่วลิสง)
- ค่าวัสดุอุปกรณ์ (ใช้ร่วมกันทั้งพืชเกษตรและไม้ป่า) ประกอบด้วย จอบ, เสียม, มีดดายหญ้า
- ถังฉีดพ่นยา (กรณีของถั่วลิสง)
- ค่ารถไถ (ค่าเช่า) สำหรับพืชเกษตร
- ค่าแรงในการเตรียมดิน (สำหรับพืชเกษตร)
- ค่าแรงในการใส่ปุ๋ย (สำหรับพืชเกษตรและไม้ป่า)
- ค่าแรงในการเก็บเกี่ยวผลผลิตพืชเกษตร
- ค่าขนย้ายผลผลิตพืชเกษตร
- ค่าเก็บเกี่ยวผลผลิตไม้ป่า
- ค่าขนย้ายผลผลิตไม้ป่า
- ค่าเช่าที่ดิน
- ค่าภาษีที่ดิน

เมื่อรวมค่าใช้จ่ายต่างๆที่เกิดขึ้นในแต่ละปี ก็จะทำให้ทราบต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกในระบบวนเกษตรในระยะเวลา 5 ปี (เท่ากับรอบตัดฟันของไม้ป่า) ในกรณีที่ต้องการทราบต้นทุนที่เกิดขึ้นในรอบตัดฟันอื่น ๆ เช่น ถ้าต้องการทราบต้นทุนของการเพาะปลูกที่เกิดขึ้นใน

ระยะเวลา 10 ปี สามารถทำได้โดยการรวมต้นทุนที่เกิดขึ้นในแต่ละปี เข้าด้วยกัน 2 ครั้ง เนื่องจากค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในปีที่ 1 จะมีค่าเท่ากับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในปีที่ 6 เพราะเป็นปีที่เริ่มทำการเพาะปลูกระบบวนเกษตรเหมือนกัน (เนื่องจากไม้ป่าจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในปีที่ 5 ดังนั้นในปีที่ 6 จึงเริ่มทำการปลูกใหม่) ส่วนค่าใช้จ่ายในปีที่ 2 -ปีที่ 4 จะมีค่าเท่ากับค่าใช้จ่ายในปีที่7- ปีที่ 9 เพราะเป็นช่วงของการเพาะปลูกที่มีค่าใช้จ่ายเกี่ยวข้องกับพืชเกษตรและการดูแลรักษาไม้ป่า เนื่องจากในช่วงนี้ไม้ป่ายังไม่สามารถจะก่อให้เกิดผลผลิตที่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ แต่พืชเกษตรจะสามารถก่อให้เกิดผลผลิตได้ทุกปี ส่วนค่าใช้จ่ายในปีที่ 5 ก็จะมีค่าเท่ากับค่าใช้จ่ายในปีที่ 10 และเป็นปีที่มีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงเพราะนอกจากค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาไม้ป่าแล้วในปีนี้ยังเป็นปีที่สามารถนำผลผลิตไม้ป่าไปใช้ประโยชน์ได้ จึงมีต้นทุนของการเก็บเกี่ยว และขนย้ายผลผลิตพืชเกษตรและไม้ป่าเข้ามาด้วยซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในปีอื่นๆ

C.ระบบสวนป่า

พิจารณาจากค่าใช้จ่ายต่างๆที่ใช้ในการเพาะปลูก ยูคาลิปตัส และกระถินยักษ์ ซึ่งค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละปี จะมีค่าไม่เท่ากัน คือ

ปีที่ 1 ของการเพาะปลูก ประกอบด้วย

- ค่ากล้าไม้ปลูก
- ค่ากล้าไม้ซ่อม
- ค่าปุ๋ย
- ค่าวัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วย จอบ, เสียม, มีดดายหญ้า
- รถไถ (ค่าเช่า)
- ค่าแรงในการเตรียมดิน
- ค่าปลูก (ปลูก + ปลูกซ่อม + วางแนว)
- ค่าแรงในการใส่ปุ๋ย
- ค่าดายหญ้า พรวนดิน
- ค่าเช่าที่ดิน
- ค่าภาษีที่ดิน

ปีที่ 2 - ปีที่ 4 ของการเพาะปลูก ประกอบด้วย

- ค่าปุ๋ย
- ค่าแรงในการใส่ปุ๋ย
- ค่าวัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วย จอบ, เสียม, มีดดายหญ้า
- ค่าดายหญ้า พรวนดิน

- ค่าเช่าที่ดิน
- ค่าภาษีที่ดิน

ปีที่ 5 ของการเพาะปลูก ประกอบด้วย

- ค่าปุ๋ย
- ค่าแรงในการใส่ปุ๋ย
- ค่าวัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วย จอบ, เสียม, มีดดายหญ้า
- ค่าดายหญ้า พรวนดิน
- ค่าเก็บเกี่ยวผลผลิตไม้ป่า
- ค่าเช่าที่ดิน
- ค่าภาษีที่ดิน

เมื่อรวมค่าใช้จ่ายต่างๆที่เกิดขึ้นในแต่ละปี ก็จะทำให้ทราบต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกในระบบสวนป่าในระยะเวลา 5 ปี (เท่ากับรอบตัดฟันของไม้ป่า) ในกรณีที่ต้องการทราบต้นทุนที่เกิดขึ้นในรอบตัดฟันอื่น ๆ เช่นในระยะเวลา 10 ปี สามารถทำได้โดยการรวมต้นทุนที่เกิดขึ้นในแต่ละปีเข้าด้วยกัน 2 ครั้ง เนื่องจากค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในปีที่ 1 จะมีค่าเท่ากับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในปีที่ 6 เพราะเป็นปีที่เริ่มทำการเพาะปลูกระบบสวนป่าเหมือนกัน (เนื่องจากไม้ป่าสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในปีที่ 5 ดังนั้นในปีที่ 6 จึงเริ่มทำการปลูกใหม่) ส่วนค่าใช้จ่าย ในปีที่ 2 - ปีที่ 4 จะมีค่าเท่ากับค่าใช้จ่ายในปีที่ 7 - ปีที่ 9 เพราะในช่วงนี้จะมีแต่เพียงค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาไม้ป่าเท่านั้น เพราะเป็นช่วงที่ไม้ป่ายังไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ส่วนในปีที่ 5 และปีที่ 10 จะเป็นปีที่มีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง เนื่องจากเป็นปีที่สามารถนำผลผลิตไม้ป่าไปใช้ประโยชน์ได้จึงมีต้นทุนของการเก็บเกี่ยวและขนย้ายผลผลิตของไม้ป่านำมาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในปีอื่นๆ

1.2.2 ต้นทุนของเอกชนที่ใช้ในการคำนวณผลตอบแทนสุทธิของสังคม(ที่ไม่มีการแบ่งแยกชนิดของพืชที่ทำการเพาะปลูก)

การคำนวณต้นทุนของการปลูกพืชในกรณีนี้ จะไม่นำเอาชนิดของพืชที่ปลูกเข้ามาพิจารณา คือจะใช้ค่าเฉลี่ยของต้นทุนในการปลูกพืชแต่ละชนิด เป็นตัวแทนค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกในระบบนั้นๆ กล่าวคือ

ระบบเกษตรแบบไม่ต้องย้ายพื้นที่เพาะปลูก จะใช้ค่าเฉลี่ยของต้นทุนที่เกิดจากการปลูกมันสำปะหลัง และถั่วลิสง โดยนำมารวมกันแล้วหารด้วย 2 เป็นตัวแทนของต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกในระบบเกษตร (ต้นทุนที่เกิดขึ้นในแต่ละปีของการปลูกพืชในระบบเกษตรมีค่าคงที่)

ระบบวนเกษตร จะใช้ค่าเฉลี่ยของต้นทุนที่เกิดจากการพาะปลูก 8 รูปแบบ ที่เกิดขึ้นในแต่ละปีมาเฉลี่ยเป็นต้นทุนของการเพาะปลูกในระบบวนเกษตร คือนำเอาต้นทุนที่เกิดขึ้นในปีที่ 1 มารวมกันแล้วหารด้วย 8 ก็จะได้เป็นต้นทุนเฉลี่ยของการปลูกพืชระบบวนเกษตรที่เกิดขึ้นในปีที่ 1 ทำเช่นนี้ต่อไปเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงปีที่ 5 ก็จะทราบต้นทุนเฉลี่ยทั้งหมดที่เกิดขึ้นในระยะเวลา 1 รอบตัดฟัน (5 ปี) ส่วนต้นทุนที่เกิดขึ้นในรอบตัดฟันอื่น ๆ ก็คำนวณได้ในทำนองเดียวกัน

ระบบสวนป่า จะใช้ค่าเฉลี่ยของต้นทุนที่เกิดจากการปลูกไม้ป่า 4 รูปแบบ คือ ยูคาลิปตัส ระยะปลูก 4x4 เมตร,ยูคาลิปตัสระยะปลูก 2x8 เมตร กระถินยักษ์ระยะปลูก 4x4 เมตร กระถินยักษ์ระยะปลูก 2x8 เมตร ที่เกิดขึ้นในแต่ละปีมาเฉลี่ยเป็นต้นทุนของการเพาะปลูกในระบบสวนป่า คือ นำเอาต้นทุนของการเพาะปลูกที่เกิดขึ้นในปีที่ 1 มารวมกันแล้วหารด้วย 4 ก็จะได้เป็นต้นทุนเฉลี่ยของการปลูกพืชระบบสวนป่าที่เกิดขึ้นในปีที่ 1 ทำเช่นนี้ต่อไปเรื่อยๆ จนถึงปีที่ 5 ก็จะทราบต้นทุนเฉลี่ยทั้งหมด ที่เกิดขึ้นในระยะเวลา 1 รอบตัดฟัน (5 ปี) ส่วนต้นทุนที่เกิดขึ้นในรอบตัดฟันอื่น ๆ สามารถคำนวณได้ในทำนองเดียวกัน

การคำนวณต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกของทั้ง 3 ระบบที่ใช้ในการคำนวณผลตอบแทนสุทธิของสังคมจะมีความแตกต่างจากการคำนวณต้นทุนของเอกชนที่ไม่ได้ใช้ในการคำนวณผลตอบแทนสุทธิของสังคมกล่าวคือนอกจากจะใช้ค่าเฉลี่ยของต้นทุนที่เกิดจากการปลูกพืชชนิดต่างๆมาเป็นตัวแทนของระบบการเพาะปลูกแล้วยังมีการนำเอาค่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในค่าจ้าง (Labor conversion factor หรือ LCF)เข้ามาพิจารณาด้วย โดยการนำค่าของ LCF มาปรับกับค่าจ้างแรงงานทั้งหมดที่ใช้ในการเพาะปลูกของพืชแต่ละระบบที่เกิดขึ้นในแต่ละปี ซึ่งสาเหตุที่ต้องนำค่าLCF มาปรับกับค่าจ้างแรงงานในการเพาะปลูกก็เนื่องจากว่า ในการประเมินรายได้และต้นทุนนั้นจะเป็นการวิเคราะห์ทางด้านการเงิน ซึ่งไม่สามารถใช้เป็นราคาที่สะท้อนถึงความหายากหรือความขาดแคลนของทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม ทั้งสินค้าที่ผลิตภายในประเทศและสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ เนื่องจากมีปัจจัยหลายๆอย่างเข้ามาแทรกแซงทั้งตลาดภายในและตลาดระหว่างประเทศ เช่น การแทรกแซงของรัฐบาลเกี่ยวกับการควบคุมอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราและการเก็บภาษีอากร ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาระดับของราคาที่สะท้อนให้เห็นถึงค่าเสียโอกาสที่แท้จริงของปัจจัยการผลิตหรือสินค้าซึ่งเรียกว่า “ราคาเงา” ซึ่งจะต้องมีการกำหนดค่าแปรราคาเงา(Conversion factor =CF) สำหรับใช้ในการคำนวณด้วย แต่ในงานวิจัยของ Benjamin D* ได้แสดงให้เห็นว่าตลาดแรงงานในเมืองไทยขณะนี้มีภาวะของการบิดเบือนในอัตราค่าจ้างที่ไม่

---

* งานวิจัยของ Benjamin D เรื่อง Household Composition , Labor Markets , And Labor Demand ; Testing For Separation In Agricultural Household Model เขียนขึ้นในปี 1992

รุนแรงมากนัก เพราะเป็นตลาดที่มีการแข่งขันในเรื่องของแรงงานค่อนข้างมาก และต้นทุนส่วนใหญ่ที่ใช้ในการเพาะปลูกก็มาจากค่าจ้างแรงงานเป็นหลัก นอกจากในกรณีของการขายผลผลิตไม้ป่าที่มีต้นทุนในเรื่องของการเก็บเกี่ยวและขนย้ายผลผลิตซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง ดังนั้นในกรณีนี้จึงถือว่าค่าจ้างในตลาดแรงงานของประเทศไทย สามารถสะท้อนให้เห็นถึงต้นทุนค่าเสียโอกาสของแรงงานได้เลย จึงไม่ต้องทำการปรับค่าจ้างแรงงานด้วยราคาเงา

2. ผลที่เกิดขึ้นทางด้านสังคม

คำนวณได้จากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทางด้านเอกชน (On-site impact) กับผลกระทบนอกระบบทางด้าน Off-site impact โดยในการศึกษานี้ ได้นำวิธีการวัดผลกระทบนอกระบบทางด้าน Off-site มาจากงานวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการเขตลุ่มน้ำพองในโครงการเขื่อนน้ำพองของประเทศไทย โดยเรืองเดช ศรีวรรธนะ เนื่องจากพื้นที่ทำการศึกษาของโครงการเขื่อนน้ำพองตั้งอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำเดียวกันกับพื้นที่ที่ทำการศึกษาของอำเภอภูเวียง จึงทำให้ตั้งข้อสมมติได้ว่ามีลักษณะทางกายภาพคล้าย ๆ กัน อีกทั้งบริเวณอำเภอภูเวียงไม่มีการสร้างเขื่อนใด ๆ เกิดขึ้น จึงไม่สามารถที่จะวัดผลกระทบนอกระบบที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกทั้ง 3 ระบบดังกล่าวได้ ดังนั้นในการศึกษานี้จึงนำกรณีศึกษาของโครงการเขื่อนน้ำพองมาใช้เป็นตัวแทนเนื่องจากมีการศึกษาเก็บข้อมูล และการวิจัยที่ได้มาตราฐานสามารถเชื่อถือได้ โดยในงานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดการในเขตลุ่มน้ำและบริเวณอ่างเก็บน้ำ ที่มีผลต่อเขื่อนน้ำพอง ซึ่งเขื่อนน้ำพองมีประโยชน์ต่อสังคมหลายประการ คือ

1.ด้านการผลิตกระแสไฟฟ้า เขื่อนน้ำพองเป็นเขื่อนขนาดใหญ่ ทำให้มีพื้นที่กักเก็บน้ำเพื่อใช้ผลิตกระแสไฟฟ้าได้เป็นจำนวนมาก โดยสามารถผลิตกระแสไฟฟ้าได้ปีละ 65 ล้านกิโลวัตต์

2.ด้านชลประทาน สามารถอำนวยผลประโยชน์ให้กับพื้นที่เพาะปลูก 300,000 ไร่ ทั้งในเขตจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม

3.ด้านการลดความเสียหายเนื่องจากอุทกภัย เขื่อนน้ำพองนี้สามารถควบคุมการเพิ่มหรือลดระดับของน้ำในแม่น้ำพองได้ ถ้าในปีใดที่ปริมาณน้ำในแมน้ำพองมีมาก เขื่อนนี้ก็จะช่วยกักเก็บน้ำมิให้ระดับน้ำในแม่น้ำพองสูงมากจนเกินไป เพราะถ้าระดับน้ำสูงมากเกินไปก็จะไหลไปท่วมไร่นาของเกษตรกรทำให้เกิดความเสียหาย

4.ด้านการประมง การสร้างเขื่อนน้ำพองทำให้เกิดอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ แต่มีความลึกไม่มากนัก และมีปริมาณสัตว์น้ำเป็นจำนวนมาก ทำให้มีความเหมาะสมต่อการทำประมง ซึ่งถือเป็นการประกอบอาชีพเพื่อทำรายได้ให้กับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณอ่างเก็บน้ำได้เป็นอย่างดี

จากการสำรวจของโครงการเขื่อนน้ำพองพบว่าถ้าไม่มีตะกอนดินสะสมอยู่ในอ่างเก็บน้ำ ผลประโยชน์จากเขื่อนน้ำพองจะเกิดขึ้นเต็มที่ ซึ่งประเมินเป็นตัวเงิน ณ ราคาตลาดแล้วจะได้เฉลี่ยปีละ 300 ล้านบาท ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 4 รายการ คือ

1. การผลิตกระแสไฟฟ้า 70 ล้านบาท
2. การชลประทาน 161 ล้านบาท
3. การลดอันตรายจากอุทกภัย 31 ล้านบาท
4. การประมงเหนือเขื่อน 38 ล้านบาท

นั่นคือ ผลประโยชน์ของสังคมที่เกิดจากการจัดการในเขตลุ่มน้ำ ที่ไม่มีตะกอนดินเคลื่อนตัวลงไปในอ่างเก็บน้ำเลย มีค่าเท่ากับ 300 ล้านบาทต่อปี แต่ถ้ามีตะกอนดินเคลื่อนตัวลงไปในอ่างเก็บน้ำก็จะทำให้ผลประโยชน์ของสังคมที่เกิดขึ้นลดน้อยลงตามไปด้วย

แต่ในงานวิจัยนี้ได้ทำการสำรวจมูลค่าของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการลุ่มน้ำทั้งสิ้น 300 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2525 ดังนั้น เราต้องทำการปรับอัตราเงินเฟ้อให้เป็นมูลค่าปัจจุบันในปี 2538 โดยใช้ ดัชนีราคาผู้บริโภค (Consumer price index : CPI) ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นตัวปรับ ดังนี้

จากตัวเลข CPI ของธนาคารแห่งประเทศไทยที่เกิดขึ้นโดยใช้ปีฐานต่างๆกัน ประกอบด้วย

ปี พ.ศ.	ปี 2519 =100	ปี 2529 =100	ปี 2533=100
2525	178.2		
2526	188.2		
2527	188.4		
2528	189.9		
2529	192.9		
2530	196.6		
2531	204.3	105.9	
2532		109.2	
2533		114.0	
2534		120.6	105.8
2535			112.8
2536			115.8
2537			120.1
2538			127.7

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในการศึกษานี้ จะใช้ปีฐานคือปี 2533 เป็นหลักเพราะเป็นปีที่ใกล้เคียงกับปีปัจจุบันมากที่สุด ดังนั้นเราต้องทำการปรับค่าCPI ที่ใช้ปีฐานคือ ปี 2519 และปี 2529 ให้เป็นฐานของปี 2533 ซึ่งทำได้โดยการนำดัชนีมาเชื่อมต่อกัน และใช้สัดส่วนของการเปลี่ยนแปลงจากช่วงฐานไปยัง ช่วงที่ต้องการเป็นตัวปรับแล้วนำสัดส่วนที่ได้จากการเชื่อมต่อดัชนีมาคูณกับค่า CPI ของแต่ละปี ก็จะได้เป็นค่า CPI ใหม่ที่เกิดขึ้นในปีฐานที่เราต้องการ จากข้อมูล CPI ของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ปรากฏข้างต้นถ้าจะทำการปรับค่าCPI ที่ใช้ปีฐานคือ ปี 2519 และปี 2529 ให้เป็นฐานของ ปี 2533 จะต้องทำการเชื่อมต่อดัชนี 2 ช่วง คือ

ช่วงปี 2534 มีค่าของสัดส่วนที่ได้จากการเชื่อมต่อดัชนีเท่ากับ 105.8/120.6

= 0.8772802653

ช่วงปี 2531 มีค่าของสัดส่วนที่ได้จากการเชื่อมต่อดัชนีเท่ากับ 92.90/204.3

= 0.4547234459

ค่า 92.90 คำนวณได้จากการนำ 0.8772802653 x 105.9 เพื่อแปลงให้เป็นค่า CPI ของปีฐาน 2533

เมื่อคำนวณได้ค่าของสัดส่วนที่ได้จากการเชื่อมต่อดัชนีแล้วก็นำค่าของสัดส่วนนี้คูณกับค่าCPI เดิมในแต่ละช่วง คือ

ส่วนที่ 1 = (120.6 x0.8772802653) ,(114.0 x 0.8772802653)
(109.2 x0.8772802653) ,(105.9 x 0.8772802653)

ส่วนที่ 2 = (204.3 x 0.4547234459) ,(196.6 x 0.4547234459) ,
(192.9x0.4547234459) ,(189.9 x 0.4547234459) ,
(188.4 x0.4547234459) , (188.2 x 0.4547234459) ,
(178.2 x 0.4547234459)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นั่นคือ ค่าCPI ค่าใหม่ที่เกิดขึ้นจากการเชื่อมต่อดัชนีโดยใช้ปีฐานคือ ปี 2533 มีค่าเท่ากับ

ปี พ.ศ.	ปี 2533=100 (ปีฐาน)
2525	81.0
2526	85.5
2527	85.6
2528	86.3
2529	87.7
2530	89.4
2531	92.9
2532	95.7
2533	100.0
2534	105.8
2535	112.8
2536	115.8
2537	120.1
2538	127.7

นำค่าCPI ที่ปรับปีฐานแล้วนี้มาเทียบบัญญัติไตรยางศ์ เพื่อทำการปรับค่าของเงินในปี 2525 ให้เป็นค่าของเงินในปี 2538 ได้ดังนี้

81.0 = 300

127.7 = (300 x 127.7) /81.0

= 472.96 ล้านบาท

เราจะได้ค่าผลประโยชน์สุทธิของสังคมที่เกิดจากการปรับค่าเงินเฟ้อแล้วมีค่าเท่ากับ 472.96 ล้านบาท

นั่นคือ ปริมาณน้ำในเขื่อน 1,650 ล้านลูกบาศก์เมตร จะก่อให้เกิดผลประโยชน์เฉลี่ยต่อปี คิดเป็นมูลค่า 472.96 ล้านบาท แต่เนื่องจากมีการพังทลายของหน้าดินที่เกิดจากการเพาะปลูกในระบบต่างๆ แล้วเคลื่อนตัวลงสู่บริเวณอ่างเก็บน้ำและเขื่อนสะสมเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้

ประสิทธิภาพของเขื่อนลดลง ผลประโยชน์เฉลี่ยต่อปีได้ถูกสมมติให้เป็นฟังก์ชันเส้นตรง และถูกกำหนดโดยปริมาตรน้ำที่เหลืออยู่ในเขื่อนซึ่งเป็นส่วนที่ใช้ประโยชน์ได้ ดังสมการต่อไปนี้

ผลประโยชน์ = 472.96-0.2 (การเปลี่ยนแปลงในผลิตสมรรถภาพของน้ำในส่วนที่ใช้ประโยชน์ได้)

หรือ

ผลประโยชน์ = 472.96 - 0.2 (1650 -x) .....(1)

เมื่อ

ผลประโยชน์ = ผลประโยชน์เฉลี่ยต่อปีของเขื่อน (ล้านบาท)

X = ปริมาตรน้ำที่ใช้ประโยชน์ได้ที่มีอยู่ในเขื่อน (ล้านลูกบาศก์เมตร)

ซึ่งได้แสดงผลการแทนค่า X ในปีต่างๆ ไว้ในสดมภ์ที่ (10) ของตารางที่ 19-21 และตารางที่28-30 เช่นในปีที่ 1 แทนค่า X เท่ากับ 1649.12×10^6 ลงในสมการ (1) จะได้

ผลประโยชน์ = $472.96 \times 10^6 - 0.2 (1650-1649.92) \times 10^6$

= 472.943 ล้านบาท

ซึ่งปริมาณตะกอนที่เคลื่อนตัวลงสู่เขื่อนและทำให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากเขื่อนลดลงนี้ จะแตกต่างกันไปตามระบบของการเพาะปลูก ซึ่งอัตราการพังทลายของดินต่อพื้นที่ 1 ไร่ ในปีเริ่มแรกนั้นหาได้จากตารางแสดงการสูญเสียดินและน้ำโดยแยกตามประเภทของการใช้ที่ดิน (ตารางที่ 22) ของศูนย์จัดการลุ่มน้ำชีตอนบน อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งหน่วยที่ใช้วัดอัตราการพังทลายของดินเป็นตันต่อเฮคแตร์ แต่เราสามารถทำให้เป็นหน่วยของตันต่อไร่ได้โดยการนำ 6.25 มาหาร เพราะ 1 เฮคแตร์ มีค่าเท่ากับ 6.25 ไร่ โดยในการศึกษานี้จะแบ่งระบบการเพาะปลูกออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มที่ไม่มีการจัดการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดิน หมายถึง ระบบเกษตร

2. กลุ่มที่มีการจัดการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดิน หมายถึงระบบวนเกษตรและสวนป่า

จากผลการวิจัยของโครงการเขื่อนน้ำพองพบว่า ระบบที่ไม่มีการจัดการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินจะทำให้ดินมีอัตราการพังทลายเพิ่มขึ้นปีละ 4 ตันต่อพื้นที่ 1 เฮคแตร์ ในทุกๆปี จนกระทั่งถึงปีที่ 10 และจะมีอัตราการพังทลายที่คงที่เช่นนี้ไปเรื่อยจนสิ้นสุดอายุของโครงการ ส่วนในระบบที่มีการจัดการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินพบว่าอัตราการพังทลายของดินจะลดลงปีละ 1 ตัน ต่อเฮคแตร์ จนกระทั่งถึงปีที่ 10 และจะคงที่เช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนสิ้นสุดอายุของโครงการ ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวเราสามารถนำมาใช้คำนวณอัตราการพังทลายของดินได้ดังนี้ คือ

1. กลุ่มที่ไม่มีการจัดการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดิน ในกลุ่มนี้จะมีปริมาณการสูญเสียหน้าดินเริ่มต้นเท่ากับ 40 ตันต่อพื้นที่ 1 เฮคแตร์ นั่นคือ อัตราการพังทลายของดินในกลุ่มนี้จะเพิ่ม

ขึ้นปีละ 0.1 เปอร์เซนต์ สำหรับการปลูกพืชในระบบเกษตรพบว่ามีอัตราการสูญเสียหน้าดินเฉลี่ยเท่ากับ1.96 ตันต่อไร่ ดังนั้นจะมีอัตราการพังทลายเพิ่มขึ้นปีละ (0.1x1.96) เท่ากับ 0.196 ตันต่อไร่ คือมีค่าเท่ากับ 2.156 ตันต่อไร่ในปีที่ 2 จนกระทั่งมีค่าเท่ากับ 3.724 ตันต่อไร่ ในปีที่ 10 และจะมีค่าคงที่ไปเรื่อยๆจนสิ้นสุดอายุของโครงการ โดยต้นทุนของการจัดการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินในกรณีนี้มีค่าเท่ากับศูนย์ (วิธีการคำนวณผลประโยชน์สุทธิที่เกิดขึ้นจากเขื่อนแสดงไว้ในตารางที่ 19-21 และตารางที่ 28-30)

2. <u>กลุ่มที่มีการจัดการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดิน</u> ในกลุ่มนี้จะมีปริมาณการสูญเสียหน้าดินเริ่มต้นเท่ากับ 40 ตันต่อพื้นที่ 1 เฮคแตร์ และจะลดลงเรื่อยๆปีละ 1 ตันต่อเฮคแตร์ นั่นคืออัตราการพังทลายของดินในกลุ่มนี้จะลดลงปีละ 0.025 เปอร์เซนต์ สำหรับการปลูกพืชในระบบวนเกษตรพบว่ามีอัตราการสูญเสียหน้าดินเฉลี่ยเท่ากับ 1.519 ตันต่อไร่ ดังนั้นจะมีอัตราการพังทลายลดลงปีละ (0.025x1.519) เท่ากับ 0.037 ตันต่อไร่ คือมีค่าเท่ากับ 1.482 ตันต่อไร่ในปีที่ 2 จนกระทั่งมีค่าเท่ากับ 1.178 ตันต่อไร่ ในปีที่ 10 และจะมีค่าคงที่ไปเรื่อยๆจนสิ้นสุดอายุของโครงการ ส่วนการปลูกพืชในระบบสวนป่าพบว่ามีอัตราการสูญเสียหน้าดินเฉลี่ยเท่ากับ 0.12 ตันต่อไร่ ดังนั้นจะมีอัตราการพังทลายลดลงปีละ (0.025x0.12) เท่ากับ 0.003 ตันต่อไร่ คือมีค่าเท่ากับ 0.117 ตันต่อไร่ ในปีที่ 2 จนกระทั่งมีค่าเท่ากับ 0.093 ตันต่อไร่ในปีที่ 10 และจะมีค่าคงที่ไปเรื่อยๆจนสิ้นสุดอายุของโครงการโดยต้นทุนของการจัดการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินในกรณีนี้ก็คือต้นทุนของการปลูกพืชในระบบวนเกษตรและระบบสวนป่าในส่วนที่มีค่ามากกว่าการปลูกพืชในระบบเกษตร

นั่นคือ ถ้าระบบการจัดการในรูปแบบใดที่ก่อให้เกิดการสูญเสียหน้าดินมากย่อมทำให้ผลประโยชน์สุทธิจากเขื่อนเกิดขึ้นน้อย และระบบการจัดการในรูปแบบที่ก่อให้เกิดการสูญเสียหน้าดินน้อยย่อมทำให้ผลประโยชน์สุทธิจากเขื่อนเกิดขึ้นมาก

นอกจากนี้ในการวิเคราะห์ผลประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกในระบบต่างๆ ยังมี ปัจจัยอื่นๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อัตราส่วนลด (Discount rate)

เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการวิเคราะห์ผลประโยชน์และต้นทุนเป็นอย่างมากทั้งนี้เพราะมีเรื่องของระยะเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นเราจึงต้องทำการปรับค่าให้เป็นมูลค่าปัจจุบันเพื่อที่จะสามารถทราบมูลค่าของผลประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

การเลือกใช้อัตราส่วนลด มีวิธีการเลือก 2 วิธี คือ

1. อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ จะใช้เป็นอัตราส่วนลดได้ก็ต่อเมื่อเกิดการกู้ยืมเงินเพื่อมาลงทุนในโครงการ

2. อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก ใช้เป็นตัวแทนค่าเสียโอกาสของทุน ซึ่งการคำนวณค่าเสียโอกาสของทุนนั้นมีวิธีการคำนวณที่ยุ่งยาก ดังนั้นจึงใช้อัตราดอกเบี้ยเงินฝากของธนาคารเป็นตัวแทนค่าเสียโอกาสของทุน

อัตราส่วนลดที่ใช้ในการศึกษานี้ จะเลือกใช้อัตราส่วนลดที่เป็นแบบอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่จะทำการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมาใช้ในการลงทุน รวมทั้งมีการกู้ยืมเงินจากนอกระบบอีกด้วย แต่ไม่เป็นที่นิยมมากนักเพราะต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง

ในกรณีที่อัตราดอกเบี้ยเงินกู้สูง(อัตราส่วนลดสูง) เกษตรกรอาจจะตัดสินใจทำการเพาะปลูกในระบบเกษตร เนื่องจากระบบการปลูกพืชเกษตรจะให้ผลตอบแทนจากการลงทุนที่รวดเร็ว คือใช้ระยะเวลาไม่เกิน 1-2 ปี ทำให้เกษตรกรสามารถนำเงินที่ได้จากการขายผลผลิตไปใช้จ่ายและชำระหนี้ได้ ในกรณีของการปลูกสวนป่า กว่าจะให้ผลตอบแทนจากการลงทุนได้ ต้องใช้ระยะเวลาประมาณ 5 ปี อีกทั้งค่าดอกเบี้ยเงินกู้ที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามระยะเวลา อาจทำให้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ดังนั้นเกษตรกรอาจจะไม่เลือกระบบการเพาะปลูกแบบสวนป่า ในทางตรงข้ามถ้าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ต่ำ (อัตราส่วนลดต่ำ)เกษตรกรอาจจะเลือกทำการเพาะปลูกในระบบสวนป่าแทน แม้ว่ากว่าที่จะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนต้องใช้ระยะเวลายาวนานก็ตาม ทั้งนี้เพราะเกษตรกรเสียค่าดอกเบี้ยเงินกู้ไม่มากนัก ในขณะที่เมื่อถึงรอบตัดฟัน ก็จะได้ผลผลิตจากสวนป่าอย่างเต็มที่ การเลือกใช้อัตราส่วนลดนี้จะมีความแตกต่างกันไปตามแง่มุมที่ทำการพิจารณา ประกอบด้วย

1. ด้านเอกชน ในกรณีนี้จะเป็นการพิจารณาถึงผลประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นทางด้านเอกชนแต่เพียงอย่างเดียว (ผลทางด้าน On-Site Impact) ดังนั้นอัตราส่วนลดที่ใช้จึงเป็นอัตราที่สูงกว่าอัตราที่ใช้สำหรับการพิจารณาผลประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นของสังคม ในที่นี้อัตราส่วนลดทางด้าน เอกชนจะใช้ 4 อัตรา คือ 8 เปอร์เซ็นต์ 10 เปอร์เซ็นต์ 12 เปอร์เซ็นต์ และ

14 เปอร์เซ็นต์ โดยการนำรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการเพาะปลูกในทุกระบบมาคิดอัตราส่วนลด 4 อัตรา ในระยะเวลา 10 ปี เพื่อที่จะดูผลของอัตราส่วนลดที่มีต่อรายได้สุทธิที่เกิดจากการเพาะปลูกแบบต่างๆ

2. ด้านสังคม ในกรณีนี้เป็นการพิจารณาถึงผลประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นโดยรวมทั้งระบบ (ผลทางด้าน On-Site Impact + ผลทางด้าน Off-Site Impact) ดังนั้นอัตราส่วนลดในกรณีนี้จึงใช้อัตราที่ต่ำกว่าการพิจารณาผลประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นทางด้านเอกชน โดยจะใช้ 4 อัตรา คือ 0 เปอร์เซ็นต์ 6 เปอร์เซ็นต์ 10 เปอร์เซ็นต์ และ 12 เปอร์เซ็นต์ โดยการนำรายได้หลังหักต้นทุน(ค่าใช้จ่าย) ที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกในทุกรูปแบบมาคิดอัตราส่วนลด 4 อัตรา ดังกล่าวนอกจากนี้ยังต้องนำมูลค่าของผลประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการลงทุนในการจัดการอ่างเก็บน้ำเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้หน้าดินเคลื่อนตัวลงไปในเขื่อนได้เป็นปริมาณมากจนเกินไปมาคิดอัตราส่วนลด 4 อัตราด้วย แล้วพิจารณาผลรวมสุทธิที่เกิดขึ้นของรายได้หลังหักต้นทุนที่เกิดจากการเพาะปลูก(ผลทางด้าน On-Site Impact)กับผลกระทบนอกระบบสุทธิทางด้าน Off-site ที่เกิดขึ้นจากเขื่อนอันเนื่องมาจากการเพาะปลูกระบบต่าง ๆ

4.5.การเปรียบเทียบ ผลตอบแทนสุทธิ(Net Economic Return)ของการปลูกพืชในระบบเกษตรวนเกษตร และการปลูกสร้างสวนป่า

ในการศึกษานี้ จะทำการศึกษาผลตอบแทน และ ต้นทุน ของเอกชน ที่เกิดขึ้นจากการปลูกพืชทั้ง 3 ระบบรวมกับผลกระทบนอกระบบที่เกิดขึ้นกับเขื่อนอันเป็นผลมาจากการที่หน้าดินเคลื่อนตัวลงไปในเขื่อนทำให้ผลประโยชน์ของเขื่อนที่เกิดขึ้นในแต่ละปีลดลง ซึ่งเป็นผลมาจากการทำการเพาะปลูก ใน 3 ระบบ ดังกล่าว แล้วทำการเปรียบเทียบหา ผลตอบแทนสุทธิของสังคมที่เกิดขึ้นจากการปลูกพืชทั้ง 3 ระบบว่ามีค่าเป็นอย่างไรโดยใช้วิธีการของมูลค่าปัจจุบันสุทธิ

มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (Net present value or NPV)

คือ ผลรวมของผลตอบแทนสุทธิ หรือ ผลรวมของผลต่างระหว่างมูลค่าปัจจุบันของรายได้กับมูลค่าปัจจุบันของต้นทุนที่ใช้ในการดำเนินงานตลอดอายุของโครงการนั้น ณ อัตราส่วนลด (Discount rate) ต่างๆ

$$NPV = \sum_{t=1}^{n} [Bt - Ct] / (1+r)^{t}$$

หรือ

$$NPV = \sum_{t=1}^{n} [Bt /(1+r)^{t}] - [Ct / (1+r)^{t}]$$

โดยที่ NPV = มูลค่าปัจจุบันสุทธิของโครงการ

Bt = ผลตอบแทนในปีที่ 1,2,3,.....,n

Ct = ต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในปีที่ 1,2,3,.....,n

r = อัตราดอกเบี้ยเงินกู้

t = ปีของโครงการ คือปีที่ 1,2,3,.....,n

n = ปีที่สิ้นสุดโครงการหรือ อายุของโครงการ

ในการพิจารณาเพื่อที่จะเลือกระบบที่จะใช้ในการเพาะปลูกไม่ว่าจะเป็นระบบการปลูกพืชเกษตร วนเกษตร หรือการปลูกสร้างสวนป่าก็ตาม เราจะพิจารณาแต่เฉพาะมูลค่าปัจจุบันสุทธิของผลประโยชน์ และต้นทุน ทางด้านเอกชน (ผลทางด้าน On-Site Impact)แต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้ ทั้งนี้เพราะการปลูกพืชในระบบใดก็ตามที่ก่อให้เกิดผลกระทบนอกระบบเกิดขึ้นโดยเฉพาะเกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกในบริเวณพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง เช่น ปัญหาการชะล้างพังทลายของหน้าดินแล้วหน้าดินที่ถูกชะล้างนั้นได้เคลื่อนตัวลงไปทำความเสียหายให้กับเขื่อนที่ใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า จะมีผลทำให้อายุการใช้งานของเขื่อนลดลง ผลกระทบนอกระบบที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกนี้ เป็นต้นทุนที่สำคัญอย่างหนึ่งที่เกษตรกรผู้ทำการเพาะปลูกจะต้องคำนึงถึงเพราะจะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์และสวัสดิการของสังคมโดยรวม เช่นถ้าเกษตรกรเลือกทำการเพาะปลูกในระบบที่ไม่มีการอนุรักษ์ดินก็จะทำให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากเขื่อนมีมูลค่าลดน้อยลงและทำให้สวัสดิการของสังคมโดยส่วนรวมลดลงด้วย ดังนั้นการเปรียบเทียบผลตอบแทนสุทธิที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกในระบบเกษตร วนเกษตร และสวนป่าสามารถทำได้โดย การนำมูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์สุทธิที่เกิดขึ้นทางด้าน On-Site Impact (ผลประโยชน์ของเอกชน - ต้นทุนของเอกชน) รวมกับมูลค่าปัจจุบันของผลกระทบนอกระบบที่เกิดขึ้นทางด้าน Off-Site Impact (ผลที่เกิดขึ้นกับเขื่อน) แล้วพิจารณาดูว่าระบบการเพาะปลูกแบบใด จะทำให้เกิดมูลค่าปัจจุบันของผลตอบแทนสุทธิที่เกิดขึ้นกับสังคมมากที่สุด แต่ระบบการปลูกพืชที่ทำให้เกิดผลตอบแทนสุทธิของสังคมมากที่สุดอาจจะไม่ใช่ระบบที่ดีที่สุดก็ได้ ถ้าระบบการเพาะปลูกนั้นเป็นระบบที่ทำให้เกิดผลกระทบทางด้าน Off-Site Impact มากดังนั้นถ้าต้องการรักษาสภาพแวดล้อมมิให้เสื่อมโทรมลงไปมาก จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลและหน่วยงานราชการต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการเข้าไปช่วยเหลือและแนะนำเกษตรกรให้เข้าใจถึงผลเสียที่เกิดขึ้นกับสังคมอันเนื่องมาจากการเพาะปลูกในระบบที่ไม่มีการอนุรักษ์ดิน รวมทั้งการให้เงินสนับสนุนเพื่อให้เกษตรกรหันมาทำการเพาะปลูกในระบบที่มีการ

อนุรักษ์ดิน ก็จะทำให้ผลประโยชน์โดยรวมของสังคมดีขึ้น และทำให้สวัสดิการของสังคมเพิ่มขึ้นด้วย

การวิเคราะห์ความอ่อนไหว (Sensitivity analysis)

ในงานศึกษานี้ จะทำการวิเคราะห์ถึงความอ่อนไหวของอัตราส่วนลด (อัตราดอกเบี้ยเงินกู้) เพื่อดูว่าถ้าอัตราส่วนลดเปลี่ยนแปลงไปจะส่งผลต่อผลประโยชน์สุทธิหรือมูลค่าปัจจุบันสุทธิที่ได้รับจากการเพาะปลูกอย่างไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพิจารณาเพื่อเป็นแนวทางในการเลือก หากสิ่งที่เกษตรกรคาดหมายไว้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนแปลงในระดับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ เป็นต้น ดังนั้นการวิเคราะห์ความอ่อนไหวของอัตราส่วนลดโดยใช้อัตราดอกเบี้ยเงินกู้นี้ จะทำให้เกษตรกรสามารถตัดสินใจเลือกระบบการเพาะปลูกที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น ๆ ได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย